

Kovo 16-ąją, Knygnešio dieną, Biržų pilyje įvyko konferencija, skirta žymaus visuomenės veikėjo, publicisto, leidėjo Antano Macijausko 150-osioms gimimo (g. 1874 m. Pasvaliečių k. Pabiržės sen.) ir lietuviškos spaudos atgavimo 120-osioms metinėms paminėti. Abi šios progos susijusios, nes būtent A. Macijauskui pavyko laimėti prieš Rusijos caro valdžią istorinę „Macijausko žemėlapių bylą“, po kurios 1904 m. gegužę buvo atšauktas 40 metų trukęs lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas. Konferencija surengta kaip vienas pagrindinių Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos projekto „Biržai – lietuvių kalbos dienų sostinė 2024“ renginių.

Pradėdama konferenciją Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos vyr. bibliotekininkė Indra Drevinskaitė pabrėžė kraštiečio A. Macijausko indėlį į tai, kad galime bendrauti, suprasti vienas kitą lietuviškai.

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) pirmininkė dr. Violeta Meiliūnaitė sveikindama dalyvius išsakė lūkestį, kad konferencija leis iš arčiau pažinti A. Macijauską ir galbūt pažadins kiekvieno smalsumą pasidomėti savo krašto žmonėmis, daug nuveikusiais, bet nepelnytai primirštais.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriaus vedėja dr. Daiva Narbutienė savo pranešime pristatė spausdintinį A. Macijausko palikimą, atskleidė jo veiklą lietuviškose organizacijose, ryšius su lietuvių bibliografu ir etnografu Silvestru Baltramaičiu, susirašinėjimo su dr. Jonu Basanavičiumi detales. Ji priminė faktus apie A. Macijausko sudarytą ir jo lėšomis 1900 m. Sankt Peterburgo A. Iljino kartografijos fabrike 2000 egz. tiražu išleistą pirmąją lietuvišką žemėlapi „Žemlapis lietuviškai latviško krašto“, leidinį „praslydusį pro cenzūros kilpas“ ir „paruošusį dirvą spaudai gražinti“. Praėjus 8 mėn. didesnė žemėlapių tiražo dalis – 1186 egz. – buvo Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos viršininko kunigaikščio Nikolajaus Šachovskojaus konfiskuota ir veikiausiai sunaikinta, likusią dalį spėta išplatinti. Du šio žemėlapių egzempliorius (vienas jų su paties autoriaus įrašu, skirtu daktarui J. Basanavičiui) saugo Vrublevskių biblioteka.

Lietuvos žurnalistų sąjungos narys, Mato Šalčiaus ir Vytauto Gedgaudo premijų laureatas advokatas Jonas Nekrašius savo pranešime išsamiau papasakojo apie minėto žemėlapių bylą, vykusią Sankt Peterburge 1901–1902 m., kuri, kaip teigė, buvo neeilinė, pareikalavusi drąsos, finansinių išteklių ir sąmoningumo. Konfiskavus žemėlapi A. Macijauskas nenuleido rankų – kreipėsi į Rusijos vidaus reikalų ministrą V. Plevę ir remiamas advokato Augusto Kaminkos padavė Rusijos spaudos valdybos viršininką į Aukščiausiąją Rusijos imperijos teisumą Senatą, reikalaudamas atlyginti padarytus nuostolius. Ši byla įgavo politinį atgarsį. Po kelerius metus trukusio bylinėjimosi ir apeliacijos 1904 m. A. Macijauskas bylą laimėjo, o kunigaikštis M. Šachovskojus jam sumokėjo 600 rublių kompensaciją. Anot pranešėjo, A.

Macijausko pasamdytiems advokatams A. Kaminkai ir Maksimui Ganfmanui pavyko įrodyti, kad žemėlapis konfiskuotas neteisėtai, pažeidžiant Rusijos įstatymus, o įsakymai, draudžiantys lotyniškas raides lietuvių spaudiniuose, neturi teisinės galios, nes nėra paskelbti viešai.

Lietuvių kalbos instituto vyresn. mokslo darbuotoja dr. Jurgita Venckienė pristatė iki šiol mažai tyrinėtą A. Macijausko indėlį į lituanistiką. Savo pranešime ji paminėjo ne vieną jo sudarytą ir išleistą leidinį, kurių buvę iki pusšimčio, daugiausia tai mokslinio populiarinimo, praktinės knygelės. 1900 m. A. Macijauskas buvo ėmęsis sudaryti lietuvių-rusų ir rusų-lietuvių technikos terminų žodyną, kurį išspausdinti pavyko tik daug vėliau. O štai lenkiška lietuvių kalbos gramatika, parengta kartu su Juozu Januškevičiumi, buvo išspausdinta Krokuvoje 1902 m. Anot dr. J. Venckienės, akivaizdu, kad ši gramatika buvo parengta iš vokiškos 1879 m. išleistos Juliaus Šykopo (Erdmann Julius Schiekopp) lietuvių kalbos gramatikos, kuri buvo Frydricho Kuršaičio 1876 m. gramatikos santrumpa. Mokslininkė neabejoja, kad lenkiška A. Macijausko gramatika tuo laiku buvo tikrai reikalinga.

Pagrindinis A. Macijausko jubiliejaus minėjimo renginių iniciatorius Lietuvos žurnalistų kūrėjų asociacijos narys, Antano Macijausko premijos laureatas kultūrologas Vytautas Jonas Juška konferencijos dalyviams pristatė platų A. Macijausko ūkinės veiklos spektrą. Anot jo, A. Macijauskas buvo ne tik atkaklus lietuviybės puoselėtojas, bet ir gabus inžinierius, mechanikas, projektuotojas, įmonių ir organizacijų vadovas, Lietuvos geležinkelių kūrėjas.

Juozo Tumo-Vaižganto ir knygnešių muziejaus vedėjas Audrius Daukša priminė spalvingą Garšvių knygnešių draugijos veiklos istoriją, kurioje ryškiausiai figūruoja knygnešių patriarchu vadinamas Jurgis Bielinis.

Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos pirmininkas Dainius Radzevičius supažindino su nuo 2008 m. žurnalistams teikiamos Antano Macijausko premijos atsiradimo aplinkybėmis ir tikslais.

Tą pačią dieną pasibaigus konferencijai Biržų bibliotekos Pabiržės filialui buvo suteiktas garbingas Antano Macijausko

